

DAR YARGILAMA HUKUKUNDA DAVA AÇMANIN SONUÇLARI

THE RESULTS OF FILING AN ACTION IN ADMINISTRATIVE JURISDICTION LAW

Gürsel KAPLAN*

 <https://doi.org/10.21492/inuhfd.630521>**Makale Bilgi**

Gönderilme: 07/10/2019
Kabul: 08/12/2019

Anahtar Kelimeler

*Dava Açılması,
dari Yargılama
Usulü,
Medeni Yargılama
Usulü,
Zamana Dönme,
Kesilmesi,
Borçlunun
Temerrüdü.*

Article Info

Received: 07/10/2019
Accepted: 08/12/2019

Keywords

*Filing An Action,
The Administrative Trial
Procedure,
The Civil Trial
Procedure,
Interruption of
Prescription,
Default of Debtor.*

Özet

Medeni yargılama hukukunda olduğu gibi idari yargılama hukukunda da dava açmanın hem maddi hukuk hem de yargılama (usul) hukuku bakımından birtakım sonuçları vardır. Dava açılmasıyla beraber sonuçlar konusunda medeni yargılama hukuku ile idare yargılama hukukunda büyük ölçüde benzerlikler bulunsa da önemli birtakım farklılıklar da vardır. Örneğin Türk Borçlar Kanununun 154/2'nci maddesi, zamanla, süresini kesen sebepler arasında dava açılması, olmasının, da saymaktadır. Bu kuralın idari yargılama hukukunda da uygulanıp uygulanmayacağı tartışılabilir. Kanaatimizce bu kuralın idari yargılama hukukunda uygulanma kabiliyeti yoktur. Çünkü idari yargılama hukukunda dava açma süreleri maddi hukukla değil yargılama hukukuyla ilgilidirler. Ayrıca idari dava açma sürelerinin hak düşürücü nitelikte olduğu kabul edilmektedir. Aynı şekilde dava açılmasıyla temerrüt sonucunun beraberinde gelmeyeceği tartışılabilir. Çünkü idarenin hukuki sorumluluğu esas olarak akdi olmayan sebeplerden yani idari işlem ve eylemlerden kaynaklanmaktadır. Türk Borçlar Kanunu, sözleşme dışı fiillerden doğan borçlarda borçlunun temerrüdü için herhangi bir koşul aramamaktadır. Nitekim Kanunun 117'nci maddesine göre, öngörülebilir fiilde fiilin işlenmesi, sebepsiz zenginleşme ile zenginleşme menin gerçekleştiği tarihte borçlu temerrüde düşmüştür. Borçlar Kanununun bu hükümlerinden hareket edilecek olursa tam yargılama davalarında da idarenin temerrüde düşmesi için ihtar gerekmez ve dava açılmasıyla böyle bir sonuç beraberinde gelmez. Keza medeni yargılama hukukunda dava açılmasıyla beraber sonuçlardan biri olan ödev, geri alma yasa dışı kuralın idari davalarda uygulanmamasının mümkün ve gerekli olup olmadığı tartışılabilir.

Abstract

As in civil procedure law, the administrative jurisdiction law has a number of consequences in terms of both substantive and procedural law. Although the results of filing an action have similarities in civil procedure law and administrative jurisdiction law, there are some important differences. For example, Article 154/2 of the Turkish Code of Obligations states that the filing an action is one of the reasons that interrupt of the prescription. It can be discussed whether this rule will be applied in administrative jurisdiction law. In our opinion, this rule is not applicable in administrative jurisdiction. Because the term of litigation in administrative jurisdiction is not about material law but about judicial law. In addition, the term of litigation in administrative jurisdiction is deemed to be latest term. Likewise, it can also be discussed whether a default will arise as a result of the filing an action. Because the legal responsibility of the administration mainly arises from non-contractual reasons, ie administrative act and actions. The Turkish Code of Obligations did not need any conditions for the default of the debtor in debts arising from non-contractual relations. As a matter of fact, Article 117 of the Law states that in wrongful act, the debtor shall be in default at the date of the act. In unjust enrichment, the debtor shall be in default at the date of enrichment. If these provisions of the Code of Obligations are followed, also in full-remedy actions, no warning is required for the administration to default and no such result can be attributed to the filing an action. It is also possible to discuss whether the prohibition to withdraw the case rule, which is one of the consequences of the proceedings in civil procedure law, is feasible and necessary in administrative cases.

Bu eser [Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) ile lisanslanmıştır

* Prof. Dr., Dicle Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, İdari Hukuku ABD. gkaplan@dicle.edu.tr
ORCID <https://orcid.org/0000-0002-2253-1318>

I. G R

Ki iler idare ile aralar,nda ortaya ç,kan hukuki uyu mazl,klar,n çözüümü için idari ba vuru ve di er alternatif çözüüm yollar,yla istedikleri sonucu elde edememeleri üzerine son çare olarak dava açmakta ve hâkimden hukuki himaye talep etmektedirler. Ba ka bir ifadeyle ki iler dava açmakla, hukuk kurallar,n,n kendilerine tan,d, , bir hakk,n yerine getirilmedi ini yahut ihlâl edildi ini ileri sürerek hâkimden bir koruma talebinde bulunmaktad,rılar. Söz konusu talebin nas,l bir kar ,l,k bulaca , davay, esas ya da usulden sonland,ran kararla anla ,lacaktır. Fakat hukuk düzeni s,rf dava aç,lm, olmas,na dahi önemli birtak,m sonuçlar ba lamaktadır. Bunlardan baz,lar, maddi hukuk ili kilerine, baz,lar, ise yarg,lama (usul) hukuku ili kisi ve durumlar,na ili kindir. Bu nedenle, davan,n hangi tarihte (zamanda) aç,lm, oldu unun tespiti önem arz etmektedir. Bunun için ise her eyden önce usulüne uygun ekilde aç,lm, bir davan,n varl, , gerekir.

Davan,n ne ekilde aç,laca , ve ne zaman aç,lm, say,laca , hususu yasal düzenlemelerle ayr,nt,l, ekilde düzenlenmi oldu u için bu konularda tart, ma veya tereddüde neden olabilecek bir durum pek ortaya ç,kmaz. Buna kar ,l,k davan,n aç,lm, say,lmas,n,n maddi hukuk ve yarg,lama hukuku ili kileri bak,m,ndan do urdu u sonuçlar için ayn, ey söylenemez. Çünkü bunlar genellikle dolayl, ve da ,n,k ekilde düzenlenmi bulunmaktad,r. Ayn, durum bir ölçüde medeni yarg,lama hukuku için de geçerlidir. Fakat bu alanda dava aç,lm,na ba lanan sonuçlardan önemli olan baz,lar, yasal düzenlemeye kavu turulmu tur. Örne in davan,n ancak daval,n,n r,zas, ile geri al,nabilmesi (HMK m.123), derdestlik (HMK m.114/.) ve zamana ,m, süresinin kesilmesi (TBK m.154/2), bunlar aras,nda say,labilir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Borçlar Kanununun söz konusu hükümlerinin birer genel hukuk kaidesi olarak kabul edilerek idari yarg,lama hukukunda da uygulanma kabiliyetine sahip olup olmad, , konusu üzerinde durmakta yarar vard,r.

Bu çal, mada, idari yarg,lama hukukunda dava aç,lm,na maddi hukuk ve yarg,lama hukuku ili kileri üzerinde do urdu u sonuçlar, medeni yarg,lama hukuku ve Frans,z hukuku ile kar ,la t,rmal, ekilde ele al,p incelemeye çal, aca ,z.

II. DAVA AÇILMASI

A. Dava Aç,lm,na Hakk,nda Genel Bilgiler

dari Yarg,lama Usulü Kanununun 3üncü maddesine göre idari davalar, Dan, tay, idare mahkemesi ve vergi mahkemesi ba kanl,klar,na hitaben yaz,lm, imzal, dilekçelerle aç,l,r.

Dilekçelerin Dan, tay, idare mahkemesi ve vergi mahkemesi ba kanl,klar,na hitaben yaz,lm,na, davan,n yönetimin hâkime ait oldu una yani idari yarg,lama hukukuna hâkim olan resen inceleme ilkesine i aret etmektedir¹. Ba ka bir ifadeyle idari davalarda davac, dilekçesini hâkime verir ve bunu yapmakla üzerine dü eni yapm, say,l,r. Bundan sonras,, esas olarak hâkime aittir². Bu nedenledir ki idari yarg,lama hukukunda dava dilekçesinin daval,ya tebli i mahkemece kendili inden yap,lmaktad,r. Oysa medeni yarg,lama hukukunda dilekçenin daval,ya tebli i davac, taraf,ndan sa lan,r³. Çünkü medeni yarg,lama hukukunda dava esas olarak taraflar aras,nda cereyan eder.

Bölge dare Mahkemeleri, dare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin dari leri le Yaz, leri Hizmetlerinin Yürütülmesi Usul ve Esaslar,na li kin Yönetmelik⁴ uyar,ncaya dava dilekçesi, mahkemenin ön büro veya tevzi i iyle görevlendirilen yaz, i leri personeline teslim edilir (m.62/1).

Dava dilekçesi, rg,dava harca tabi ise harç ve posta ücreti, harca tabi de ilse posta ücreti tahsil edildikten sonra tevzi edilir ve tevzi formunun bir örne i ba vuru sahibine verilir (m.62/2).

¹ LE BOT, Olivier: Contentieux administratif, 1. Bask., Larcier, Bruxelles, 2014, s.172, dipnot: 727.

² CHAPUS, René: Droit du contentieux administratif, 13. Bask., Montchrestien, Paris, 2008, s.837.

³ Gerçi mülga HUMK hükümlerinden farklı olarak HMK (m.122/1) hükümlerine göre medeni yarg,lama hukukunda da art,k dilekçenin tebli i hâkim taraf,ndan kendili inden yap,lmaktad,r fakat bu durum, i aret etmek istedi imiz gerçekli e halel getirmez. Nitekim Frans,z hukukunda da hâlen geçerli olan bu farklıl, a böyle bir anlam yüklenmektedir. Örne in bkz. LE BOT, s.172.

⁴ RG: 11.7.2015, 29413.

Dava yukar,da belirtildi i ekilde fiziksel ortamda aç,labilece i gibi, elektronik ortamda, güvenli elektronik imza kullan,larak da aç,labilir. Çünkü Hukuk Muhakemeleri Kanununun **öelektronik i lemlerö** (m.445) hakk,ndaki hükümleri idari yarg,da da uygulanmaktad,r (YUK m.31/1).

Davalar,n elektronik ortamda nas,l aç,laca ,, Bölge dare Mahkemeleri, dare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin dari leri le Yaz, leri Hizmetlerinin Yürütülmesi Usul ve Esaslar,na li kin Yönetmelik hükümleriyle ayr,nt,l ekilde düzenlenmi tir. Buna göre gerçek ki iler UYAP Vatanda Bilgi Sistemi, tüzel ki i temsilcilerinin ise UYAP Kurum Bilgi Sistemi üzerinden dava açabilmeleri için güvenli elektronik imza sahibi olmalar, gerekir (m.62/9). Taraf vekilleri de güvenli elektronik imza kullanarak UYAP üzerinden dava açabilir. Bu i ler için ayr,ca el ürünü imzal, belge istenmez. Bu ekilde aç,lan davalarda dava, dilekçenin UYAP üzerinden mahkeme ekranlar,na dü tü ü tarihte aç,lm, say,l,r. lemler sonucunda ba vuru sahibinin elektronik ortamda eri ebilece i bir tevzi formu olu turulur (m.62/10).

B. Dava Dilekçesinin (ve Di er Belgelerin) Verilebilece i Yerler

Kanun koyucu ilgililere kolayl,k olmas, için dava ve cevap dilekçeleri ile di er belgelerin ait oldu u mahkeme d, ,nda ba ka yerlere de verilebilmesi imkân, sa lam, t,r. dari yarg,da dilekçeler ve di er belgelerin verilebilece i bu yerler YUKaun yürürlü e girmesine kadar fazla bir de i ikli e u ramadan aynen süre gelmi tir. Örne in 24.12.1964 tarih ve 521 say,l, Dan, tay Kanunu, daha önce yürürlükte bulunan 23.11.1925 tarih ve 669 ve 21.7.1938 tarih ve 3546⁵ say,l, uray, Devlet Kanunlar,n,n prensiplerinden pek fazla ayr,lmam, , dilekçelerle savunmalar,n Dan, tay Ba kanl, ,na veya Dan, tay Ba kanl, ,na gönderilmek üzere valilik veya kaymakaml,klara ve yabanc, memleketlerde Türkiye elçiliklerine veya konsolosluklar,na verilmesi usulünü devam ettirmi tir⁶. Ancak 3546 say,l, Kanunun 31^{inci} maddesindeki öen büyük mülkiye âmirineö ifadesi 521 say,l, Kanunun 64^{üncü} maddesiyle övalilik ve kaymakaml,klaraö eklinde de i tirilerek maddeye aç,kl,k verilmi tir⁷.

YUKaun 4^{üncü} maddesi ise bu konuda iki önemli de i ik yapm, t,r: Birincisi idari makamlar, dilekçe verilebilecek yerler aras,ndan ç,karm, , yerlerine adli makamlar, (mahkemeleri) ikame etmi tir. Ülke d, ,nda ise elçilikleri bertaraf etmi , i i konsolosluk makamlar,yla s,n,r,l, tutmu tur. Buna göre dilekçeler ve savunmalar ile davalara ili kin her türlü evrak, Dan, tay veya ait oldu u mahkeme ba kanl,klar,na veya bunlara gönderilmek üzere idare veya vergi mahkemesi ba kanl,klar,na, idare veya vergi mahkemesi bulunmayan yerlerde büyük ehir belediyesi s,n,r,lar, içerisinde kal,p kalmad, ,na bak,lmaks,z,n asliye hukuk hâkimliklerine veya yabanc, memleketlerde Türk konsolosluklar,na verilebilir.

Bu yerlere verilen dava dilekçesinin teslim al,nmas, üzerine davac,ya, dilekçenin kay,t tarih ve say,s,n, gösteren imzal, ve mühürlü, pulsuz bir al,nd, kâ ,d, verilir. Dilekçeler, en geç üç gün içinde Dan, tay veya ait oldu u mahkeme ba kanl, ,na taahhütlü olarak gönderilir. Bu yerlerde harç pullar, bulunmad, , takdirde bunlara kar ,l,k al,nan paralar,n miktar, ve al,nd, kâ ,d,n,n tarih ve say,s, dilekçelere yaz,l,r (YUK m.6).

Bölge dare Mahkemeleri, dare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin dari leri le Yaz, leri Hizmetlerinin Yürütülmesi Usul ve Esaslar,na li kin Yönetmelik hükümlerine göre ise ba ka yer bürosundan aç,lan davalarda, dava harca tâbi ise harç ve posta ücreti, harca tabi de ilse posta ücreti tahsil edildikten sonra teslim al,nan evrak elektronik ortama aktar,l,r, fizikî evrak da gecikmeksizin ilgili mahkemeye gönderilir. Posta ve havale masraf, dü üldükten sonra, harç ve posta ücretinden kalan miktar ilgili mahkemenin hesab,na aktar,l,r (m.62/4).

Uygulamada dilekçelerin bazen PTT yahut kargo yolu ile gönderildi i de görölmektedir. Bu yerler, dilekçelerin verilebilece i yerler aras,nda say,lmam, t,r. Dolay,s,yla bu suretle

⁵ 3546 say,l, Kanun m.31: *öArzuhallerle davaya müteallik her nevi evrak,n Devlet úaras,na gönderilmek üzere, alâkal,lar,n bulunduklar, yerin en büyük mülkiye âmirine ve yabanc, memleketlerde Türkiye Cumhuriyeti elçiliklerine veya konsolosluklar,na verilmesi caizdirö.*

⁶ 521 say,l, Kanun m.64: *öDilekçelerle savunmalar ve dâvalara ili kin her türlü evrak, Dan, tay Ba kanl, ,na gönderilmek üzere valilik veya kaymakaml,klara ve yabanc, memleketlerde Türkiye elçiliklerine veya konsolosluklar,na da verilebilirö.*

⁷ ONAR, S,dd,k Sami: *dare Hukukunun Umumi Esaslar,, Cilt: III, 3. Bask,, smail Akgün Matbaas,, stanbul, 1966, s.1968; TUNCAY, Ayd,n H./ÖZDE , Orhan/BA PINAR, Recep: ödari Yarg,lama Usulü, Yüzy,l Boyunca Dan, tay, kinci Bask,, Dan, tay Yay,n,, 1986, s.625.*

gönderilen dilekçeler üzerine dava, dilekçelerin bu yerlere verildi i tarihte de il, merciine ula t, , ve gerekli harç ve posta ücretinin al,narak deftere kay,tlar,n,n yap,ld, , tarihte aç,lm, say,l,r⁸.

C. Davan,n Aç,lm, Say,ld, , Zaman

Davan,n ne zaman aç,lm, say,laca , sorusunun cevab, çe itli olas,l,klara göre de i mektedir. Bunlar, a a ,daki gibi s,ralayabiliriz. Fakat hemen belirtelim ki davac,n,n dava dilekçesine koymu oldu u tarihin bu anlamda hiçbir k,ymeti yoktur. Ba ka bir ifadeyle, davan,n ne zaman aç,lm, say,laca , dava dilekçesindeki tarihe göre de il, mevzuat,n koymu oldu u kurallara göre tespit edilir.

dari Yarg,lama Usulü Kanununun 6önc, maddesi hükümlerine göre davalar Dan, tay, idare ve vergi mahkemesi ba kanl,klar,na veya 4öüncü maddede yaz,l, yerlere verilen dava dilekçelerinin harç ve posta ücretleri al,n,p deftere kay,tlar,n,n yap,ld, , tarihte aç,lm, say,l,r.

Bölge dare Mahkemeleri, dare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin dari leri le Yaz, leri Hizmetlerinin Yürütülmesi Usul ve Esaslar,na li kin Yönetmelik hükümlerine göre ise dava, dava dilekçesinin harç ve posta ücreti yat,r,larak UYAPa kaydedildi i tarihte aç,lm, say,l,r.

Ayn, Yönetmeli in 9öüncü maddesi hükümlerine göre elektronik ortamda aç,lan davalar ise dilekçenin UYAP üzerinden mahkeme ekranlar,na dü tü ü tarihte aç,lm, say,l,r.

Dava, fiziksel ortamda mesai saati sonuna, elektronik ortamda ise saat 00:00a kadar aç,labilir (Yönetmelik m.11).

Çözümlemesi Dan, tay,n, idare ve vergi mahkemelerinin görevlerine girdi i hâlde, adli yarg, yerlerine aç,lm, bulunan davalara gelince, bu yerlere ba vurma tarihi, Dan, taya, idare ve vergi mahkemelerine ba vurma tarihi olarak kabul edilir (YUK m.9/1). Fakat böyle kabul edilebilmesi için adli yarg, yerine, söz konusu davan,n tâbi oldu u süre zarf,nda ba vurulmu olmas, gerekir. Ba ka bir ifadeyle, adli yarg, yerine dava konusu uyu mazl, a uygulanan dava açma süresi içinde ba vurulmu olmal,d,r. Öte yandan görevsiz adli yarg, yerinde aç,lan davan,n konusu ile görevli idari yarg, yerinde aç,lan davan,n konusunun ayn, olmas, gerekir.

Buna kar ,l,k idari merci tecavüzü nedeniyle dava dilekçesinin görevli idare merciine tevdiine karar verilmesi (YUK m.15/1-e) hâlinde ise dava, merciine tevdi edilen bu dilekçenin mahkeme kay,tlar,na girdi i tarihte de il, bu dilekçenin tevdi edildi i idari merciin z,mni veya aç,k ret karar, üzerine verilecek olan yeni bir dava dilekçesinin yukar,daki esaslara göre mahkeme kay,tlar,na girdi i tarihte aç,lm, say,l,r.

dari merci tecavüzü nedeniyle dava dilekçesinin ilgili idari mercii tevdiine karar verilmesi, dava açmadan önce idari ba vuru yollar,n,n tüketilmesi mecburiyetinin bulundu u hâllerde söz konusu olmaktadır. Hangi hâllerde böyle bir zorunluluk bulundu u, yasal düzenlemelerin aç,k hükümlerinden ç,kmaktadır. Örne in idari eylemlerden haklar, ihlâl edilmi olanlar,n idari dava açmadan önce, bu eylemleri yaz,l, bildirim üzerine veya ba ka suretle ö rendikleri tarihten itibaren bir y,l ve her halde eylem tarihinden itibaren be y,l içinde ilgili idareye ba vurarak haklar,n,n yerine getirilmesini istemeleri gereklidir (YUK m.13; 659 say,l, Genel Bütçe Kapsam,ndaki Kamu dareleri ve Özel Bütçeli darelerde Hukuk Hizmetlerinin Yürütülmesine li kin Kanun Hükmünde Kararname m.12). ptal davalar, bak,m,ndan da kimi hâllerde böyle bir zorunluluk söz konusudur. Örne in 4734 say,l, Kamu hale Kanununun 55öüncü maddesinde yer alan düzenlemelere göre, bu Kanun kapsam,ndaki ihalelere ili kin olarak yap,m müteahhidi, tedarikçi veya hizmet sunucusu taraf,ndan öncelikle idareye ikâyette bulunulur (m.55/1). dareye ikâyete ba vurusunda bulunan veya idarece al,nan karar, uygun bulmayan aday, istekli veya istekli olabilecekler taraf,ndan 55öüncü maddenin dördüncü f,kras,nda belirtilen hâllerde ve sürede, sözle me imzalanmadan önce itirazen ikâyete ba vurusunda bulunulabilir (m.56/1). ikâyete ve itirazen ikâyete ba vurular,, dava aç,lmadan önce tüketilmesi zorunlu idari ba vuru yollar,d,r (m.54/2)⁹.

⁸ YEN CE, Kâz,m/ES N, Yüksel: dari Yarg,lama Usulü, Ar,san Matbaac,l,k, Ankara, 1983, s.152; ONAR, s.1967-1968.

⁹ Ayr,ca u yasal düzenlemeler de dava açmadan önce idareye ba vurulmas,n,n zorunlu oldu unu öngörmektedir: 213 say,l, Vergi Usul Kanunu (m.124); 6754 say,l, Bilirki ilik Kanunu (m.15); 4458 say,l, Gümrük Kanunu (m.242), 1136 say,l, Avukatlık Kanunu (m.7, 8, 20, 64, 70, 74, 142, 157), 2547 say,l, Yüksekö retim Kanunu (m.54), 195

Dava açmadan önce idareye başvurma zorunluluğunun bulunduğu hâllerde bu zorunluluk yerine getirilmeden doğrudan dava açılması, hâlinde davanın bu tarihte de il de dava dilekçesinin ilgili idari merciye tevdiî üzerine bu merci tarafından verilecek açık veya zımni kararına karar, süresinde verilecek yeni bir dava dilekçesi üzerine açılması, sayılması temelinde, bu gibi durumlarda söz konusu başvuru yapılmadıkça dava açma hakkının henüz doğmamış olduğu ekindeki bir dü ünceye dayanmaktadır. Başka bir ifadeyle, dava öncesi zorunlu idari başvurunun öngörüldüğü hâllerde davanın konusunu bu başvuru üzerine verilmiş olan açık veya zımni karar, tekil edeceğinden bu amadan önce dava konusu yapılmaya elverişli bir karar bulunmadıkça, için dava dilekçesine ve bunun mahkeme kayıtlarına girilmesi tarihte başvuranın tek sonuç, idareye yapılması, gereken başvurunun tarihi olarak kabul edilmesidir (YUK m.15/2).

III. DAVA AÇMANIN DOĞURDUĞU SONUÇLAR

Dava açılması, yargılama hukuku ve maddi hukuka ilişkin bazı sonuçlar doğurur. Bunlar, aşağıdaki gibi iki başlık altında toplamak mümkündür:

A. Dava Açmanın Yargılama (Usul) Hukuku Bakımından Doğurduğu Sonuçlar

Dava açmanın veya başka bir ifadeyle davanın açılması, olmasının yargılama hukuku bakımından doğurduğu sonuçlar, aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

1. Derdestlik Durumu Doğurur

Davanın açılması, olmasının (sayılması, n) yargılama hukuku bakımından doğurduğu sonuçların başında derdestlik gelmektedir¹⁰. Başka bir ifadeyle, davanın açılmasıyla birlikte derdest bir dava ortaya çıkmaz. Bu durumda, tarafların, konusu ve sebebi aynı olan bir davayı, aynı mahkemede veya başka bir mahkemede açma imkânı kalmaz. HMK (m.114/) bunu *ÖAyn, davanın, daha önceden açılmış, ve hâlen görülmekte olmaması* şeklinde ifade etmekte ve dava artları arasında saymaktadır. Kanun, dava artları, aykırılığa ise davanın usulden reddi sonucunu bağlamaktadır (m.115). YUK'ta ise derdestlik kuralı, ve kendisine başvuran sonuçlar açıkça düzenlenmemiş olmamakla birlikte bu durum, söz konusu kuralın idari yargıda uygulanmasında engel değildir. Çünkü bu kural usul hukukunun genel ilkelerinden sayılmaktadır¹¹. Dava dilekçesi üzerine yapılan ilk inceleme neticesinde ödüleceği karar, verilerek gereğinin yapılması, için davacıya 30 gün süre verilmesi hâlinde de dava derdesttir¹². Davacının ilk davasından feragat etmesi hâlinde ise ikinci davası, derdestlik nedeniyle reddedilmez¹³.

2. Mahkemenin Davayı İnceleme ve Karara Başlama Zorunluluğu Doğurur

Davanın açılması, mahkemeyi (hâkimi) onu inceleme ve karara başlama zorunluluğu altına sokar. Başka bir ifadeyle hâkim önüne gelen bir davayı, incelemek ve duruma göre esastan ya da usulden bir karara bağlamak zorundadır¹⁴. Aksine bir davranış, hukuki¹⁵, cezai¹⁶ ve disiplin¹⁷ açılarından sorumluluğuna yol açar.

3. Dava Artları, Davanın Açıldığı, Tarihe Göre Belirlenir

Davanın esastan incelenebilmesi için kararlanmasında gereken önkoşullar (dava artları), davanın açıldığı, tarihe göre de belirlenir. Örneğin davanın önkoşullarından sayılan menfaat yahut hak ihlâli (sübjektif ehliyet) koşulunun gerçekleşmesiyle birlikte ve davacının taraf ve dava ehliyetine (objektif ehliyet) sahip olup olmadığı, davanın açıldığı, tarih esas alınarak de belirlenir. Bu artların sonradan değişmesi davaya devam edilip edilmemesini etkiler; fakat

sayılı, Başbakanlık Kurumu Teşkilat Kanunu (m.38), 4109 sayılı, Asker Ailelerinden Muhtaç Olanlara Yardım Hakkında Kanun (m.7), 4081 Sayılı, Çiftçi Malların Koruma Kanunu (m.8/3, 10), 3489 sayılı, Pazarlık Satış, Mecburiyetine Dair Kanun (m.9), 6132 sayılı, At Yarıtları Hakkında Kanun (m.4), 6961 sayılı, Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanunu (m.5, 10).

¹⁰ ZABUNO LU, Yahya Kâzım: *dare Hukuku* (Cilt 2), Yetkin, Ankara, 2012, s.584.

¹¹ Dan, sayı 15. Dairesinin 20.9.2011 tarih ve E.2011/358, K.2011/1493 sayılı karar.

¹² Dan, sayı 14. Dairesinin 22.01.2019 tarih ve E.2016/7183, K.2019/331 sayılı karar.

¹³ Dan, sayı 10. Dairesinin 25.2.2015 tarih ve E.2011/4625, K.2015/754 sayılı karar.

¹⁴ ZABUNO LU, s.586.

¹⁵ 6100 sayılı, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m.46-49.

¹⁶ 2802 sayılı, Hâkimler ve Savcılar Kanunu m.82-92.

¹⁷ 2802 sayılı, Hâkimler ve Savcılar Kanunu m.62-81.

davan, n aç, lm, say, lmas, sonucunu de i tirmez. Fakat bu kural yarg, lama (usul) kurallar, bak, m, ndan geçerli de ildir. Çünkü aksine bir hüküm bulunmad, kça, bunlara ili kin yasal düzenlemeler derhal yani görülmekte olan (eldeki, derdest) dava ve i lere de uygulan, r. Dolay, s, yla davac, davan, n aç, ld, , tarihte yürürlükte olan usul kurallar, n, n uygulanmas, n, talep edemez. Bu durum, mahkemelerin görev ve yetkisine ili kin yasal düzenlemeler için de aynen geçerlidir¹⁸.

4. Vergi Davalar, nda Dava Aç, lmas, Yürütmeyi (Tahsil lemlerini) Kendili inden Durdurur

dari i lemler kural olarak hukuka uygun say, l, r. Bu karine nedeniyle, dava aç, lmas, dava edilen idari i lemin yürütülmesini durdurmaz (YUK m.27/1). Fakat vergi uyu mazl, klar, nda bu karine tersine çevrilmi tir. Çünkü YUK' un 27/4 maddesine göre, vergi mahkemelerinde, vergi uyu mazl, klar, ndan do an davalar, n aç, lmas, , tarh edilen vergi, resim ve harçlar ile benzeri mali yükümlerin ve bunlar, n zam ve cezalar, n, n dava konusu edilen bölümünün tahsil i lemlerini durdurur. Fakat Kanun her ne kadar davan, n aç, lmas, yla tahsil i lemlerinin duraca , n, hüküm alt, na almakta ise de bunu, ödava dilekçesinin daval, idareye tebli i üzerine tahsil i lemleri dururö ekinde anlamak gerekir. Çünkü idare ancak dava dilekçesinin kendisine tebli i üzerine tarh edilen vergi ve ceza, n dava konusu yap, lm, oldu unu yani ihtilâfl, hâle gelmi oldu unu ö renmi olur. Dava dilekçesinin idareye tebli i için ise yap, lacak ilk inceleme üzerine YUK' un 3'üncü ve 5'inci maddelerine uygun oldu unun kabul edilmesi gerekir. Dolay, s, yla dava dilekçesi üzerine yap, lan ilk inceleme üzerine dilekçe ret karar, verilmesi hâlinde ise bu karar daval, idareye tebli edilmeyece inden idare dava aç, ld, , ndan haberdar olmayacaktır. Gerçi dilekçe ret karar, verilmesi davan, n aç, lm, say, lmas, na engel te kil etmez; fakat bu karar kendisine tebli edilmedi inden idare dava aç, ld, , ndan haberdar olmayacaktır. dare dava dilekçesi kendisine tebli edildi i tarihte dava aç, lm, oldu undan haberdar olaca , ndan dava konusu vergi ve cezaya ili kin tahsil i lemleri de bu tarihten itibaren duracaktır, r/ durdurulacaktır. Bu hükmün as, l amac, da mahkemece bu konuda bir karar verilmesine gerek olmadan dava konusu vergi ve cezaya ili kin tahsil i lemlerinin kendili inden durmas, yani durdurulmas, d, r.

Di er taraftan bu hüküm vergi, resim ve harçlar ile benzeri mali yükümlerle ilgili her türlü i lemin de il, sadece bu konulara ili kin yap, lm, olan tarh i lemlerinin yürütülmesini kapsamaktadır. Dolay, s, yla bu konulara ili kin tahsil i lemlerini kapsamad, , gibi ayn, konulara ili kin genel nitelikteki i lemleri de kapsamamaktadır¹⁹. Örne in Cumhurba kan, n, n bu konulara ili kin bir kararnamesinin veya Hazine ve Maliye Bakanl, , n, n bir genel tebli inin dava konusu yap, lmas, hâlinde bu hükümler de il, yürütmenin durdurulmas, hakk, ndaki genel hükümler (YUK m.27/1-3) uygulan, r. Ayr, ca Kanunun aç, k hükmü uyar, nca, ö26 nc, maddenin 3'üncü f, kras, na göre i lemden kald, r, lan vergi davas, dosyalar, nda tahsil i lemi devam eder. Bu ekinde i lemden kald, r, lan dosyan, n yeniden i leme konulmas, ile ihtirazi kay, tla verilen beyannameler üzerine yap, lan i lemlerle tâhsilat i lemlerinden dolayı, aç, lan davalar, tahsil i lemini durdurmaz. Bunlar hakk, nda yürütmenin durdurulmas, istenebilirö (m.27/4). Keza Kanun bu hükmün uygulanmas, n, vergi mahkemelerinde aç, lan davalarla s, n, rlam, oldu undan harç ve benzeri mali yükümlülüklerle ilgili olmakla birlikte idare mahkemelerinin görevine giren davalarda bu hüküm de il, yine bu konudaki genel kurallar uygulan, r²⁰.

5. Üçüncü Ki ilerin Davaya Ferö Müdahalede Bulunma Hakk, ve mkân, Do ar

Üçüncü ki ilerin bir davaya asli (HMK m.65) veya ferö müdahalede (HMK m.66-69) bulunabilmeleri için davan, n aç, lm, olmas, yeterlidir. Davan, n aç, lm, olmas, ndan maksat ise yukar, da belirtildi i gibi mahkemece dava dilekçesinin esas kayd, n, n yap, lm, olmas, d, r. Dolay, s, yla davan, n aç, lm, say, lmas, için davan, n ilk incelemesinin tamamlanm, olmas, ya da bu amaçla dosyan, n üye hâkime havalesinin yap, lm, olmas, na gerek yoktur. Dava dilekçesinin esas kayd, n, n yap, lmas, yla birlikte dava aç, lm, say, laca , ndan, di er ko ullar, n da bulunmas, kayd, yla, davaya asli ve ferö müdahalede bulunabilme hakk, da do mu olur²¹. Gerçi üçüncü ki ilerin bu a amada davadan haberdar olmalar, pek kolay de ildir fakat ihtimal d, , da de ildir.

¹⁸ Uyu mazl, k Mahkemesinin 22.10.2018 tarih ve E.2018/566, K.2018/643 say, l, karar, .

¹⁹ CANDAN Turgut: Aç, klamal, dari Yarg, lama Usulü Kanunu, 3. Bask., Adalet Yay, nevi, Ankara, 2011, s.647 vd.

²⁰ Dan, tay 9. Dairesinin 25.6.2015 tarih ve E.2015/597, K.2015/8023 say, l, karar, .

²¹ Dan, tay, n aksi yönde kararlar, bulunmakla birlikte (Örne in bkz. Dan, tay 6. Dairesinin 12.4.2017 tarih ve E.2017/915, K.2017/2524 say, l, karar,), kanaatimizce idari yarg, da asli müdahale mümkün de ildir.

6. Tart, mal, Bir Sonuç: Davay, Geri Alma Yasa , lemeye Ba lar

Medeni yarg,lama hukukunda dava aç,lm,na ba lanan sonuçlardan biri de davay, geri alma yasa ,d,r. Buna göre, dava aç,ld,ktan sonra, daval,n,n aç,k muvafakati (r,zas,) olmad,kça davac, davas,n, geri alamaz (HMK m.123). Davan,n geri al,nmas, feragatten farklı,d,r. Feragat, davac,n,n, talep sonucundan k,smen veya tamamen vazgeçmesidir (HMK m.307). Bu nedenle feragatin hüküm ifade etmesi, kar , taraf,n ve mahkemenin muvafakatine ba l, de ildir. Oysa davan,n geri al,nmas,, daval,n,n muvafakatine ba l,d,r. Çünkü davay, geri almak, feragat gibi dava konusu haktan vazgeçmek sonucunu do urmamaktadır. Davas,n, geri alan onu ilerde tekrar açabilme hakk,n, korumaktadır.

dari Yarg,lama Usulü Kanununun HMK hükümlerinin uygulanmas,n, öngördü ü konular aras,nda ödavadan feragatö bulunmaktadır, fakat ödavan,n geri al,nmas,ö bulunmamaktadır. YUKöta da bu konuda bir hüküm bulunmamas,, bu müessesenin idari yarg,da uygulan,p uygulanmayaca , sorusunu akla getirmektedir. dari dava açma sürelerinin k,sa olmas, bu sorunun cevab,n, bir ölçüde önemsiz k,lsa da tamamen bertaraf etmemektedir. Ayr,ca sorunun cevab, teorik aç,dan da tart, lmaya de er bir konudur. Sorunun cevab, hakk,nda bir fikir vermesi için Frans,z hukukuna müracaat etmekte yarar olabilir. Frans,z hukukunda da davan,n geri al,nmas, ekinde bir yasal düzenleme yoktur. Buna kar ,l,k feragate ili kin hüküm vard,r. Nitekim dari Yarg, Kodunun (*Code de Justice Administrative*) R. 636-1 maddesi bu konuyu aç,kça düzenlemektedir. Feragat (*désistement*) kenar ba l,kl, bu maddede yer alan düzenlemeye göre taraflar veya vekilleri mahkeme kalemine verecekleri dilekçeyle feragat talebinde bulunabilirler. Feragat dilekçesi (talebi) dava dilekçesi hakk,ndaki hükümlere göre incelenir.

Feragate ili kin yasal düzenleme oldukça k,sa ve çok genel bir çerçeveden ibaret olmakla birlikte, zamanla yarg,sal içtihatlarla içi doldurulmu tur. Buna göre feragat, ödavadan feragatö (*désistement d'instance*) ve ödava konusu haktan feragatö (*désistement d'action*) olmak üzere iki farklı ekilde uygulanmaktadır.²² Davadan feragat, dava konusu haktan de il, sadece aç,lm, olan davadan vazgeçmek, onu imdilik için geri almak anlam,na gelmektedir. Dava konusu haktan feragat ise iddia yahut talep edilen haktan feragat etmek anlam,na gelmektedir. Dava konusu haktan feragat edildi inde, hak son bulaca ,ndan ayn, konuda bir daha dava aç,lmaz. Oysa davadan feragat etmekle, iddia veya talep edilen haktan vazgeçilmi olmad, , için tekrar söz konusu hakk,n tekrar dava konusu yap,lm,sa, mümkündür. Dolay,s,yla davadan feragat nispi, dava konusu haktan feragat ise mutlak ekilde uyuşmazl, , sona erdirir. Kimsenin kolay kolay dava konusu hakk,ndan feragat etmeyece i dü ünülecek olursa, pratikte daha ziyade davadan feragat durumuyla kar ,la ,l,r. Bu nedendir ki feragat beyan, aç,k olmad, ,nda dava konusu haktan de il, davadan feragat edildi i kabul edilir. Fakat bu durumun yarg,lama giderleri üzerinde bir etkisi yoktur. Ba ka bir ifadeyle hangi anlamda ele al,n,rsa al,n,s,n davadan feragat eden, yarg,lama giderlerine mahkûm edilir.²³ Dava hakk,ndan feragat, dava konusu hakk, ayn, mahkeme ya da ihtimale göre ba ka bir mahkeme önünde yeniden dava konusu yapmaya engel olmamakla birlikte, geri al,nan dava aç,lmam, say,laca , için dava açma süresi üzerinde herhangi bir etkisi olmayacaktır.²⁴ Bu yola daha ziyade davan,n görevli olmayan yerde aç,ld, ,n,n sonradan fark edilmesi ve bir de idari eylemlerden do an zararlar,n tazmini amac,yla aç,lan davalarda dava öncesinde idareye ba vurma (önkarar) elde etme

²² DEBBASCH, Charles/RICCI, Jean-Claude: *Contentieux administratif*, 8. Bask., Dalloz, Paris, 2001, s.567-568; BROYELLE, s.191; LE BOT, s.232; GUYOMAR/SEILLER, s.241.

²³ Conseil d'État'ın içtihad, yak,n zamana kadar aksi yönde iken 2010 y,l,ndan itibaren bu istikamette de i meye ba lam, t,r. Emsal kararlar için bkz. GUYOMAR/SEILLER, s.241; RICCI, s.157; GOHIN, s.320-321. Frans,z hukukunda eskiden davadan feragat (davay, geri alma) ekinde bir hak tan,nmamaktayd,. Bu nedenle davadan feragat, dava konusu haktan feragat olarak kabul edilmekteydi. Bu kabulün alt,nda yatan ise idari yarg,da resen inceleme ve ara t,rma ilkesinin geçerli olmas, ve özellikle de dava açma sürelerinin k,sa olmas, ve davay, geri alman,n bu süreler üzerinde etkili olmamas,d,r. Doktrin ve uygulamadaki bu geleneksel kabul, Conseil d'État'ın 29 Ocak 1932 tarihli *öDame veuve Jonson*ö karar,nda Hükümet Komiseri (Dan, tay Savc,s.) R. Latourneri taraf,ndan sistematize edildi ve ayn, zamanda yumu at,lm, t,r. Latourneri bu davada sundu u ögörü öünde feragat beyan,nda bulunan,n aç,k iradesinden anla ,lmad,kça feragatin dava konusu haktan feragat olarak kabul edilmesi gerekti i ileri sürülmü ve bu karardan itibaren uygulama bu ekilde ekillenmeye ba lam, t,r. Yani buna göre davac, dava konusu haktan feragat etmeden sadece dava hakk,ndan feragat edebilir. Fakat bunun için bu hususun feragat beyan,nda aç,kça ifade edilmi olmas, gerekir; aksi takdirde dava konusu haktan feragat etmi oldu u kabul edilecektir. Konuya ili kin daha fazla bilgi için bkz. DEBBASCH/RICCI, s.568-569; CHAPUS, s.950-951.

²⁴ ROUQUETTE, Rémi: *Petit traité du procès administratif*, 5. Bask., Dalloz, Paris, 2014, s.589.

mecburiyetinin yerine getirilmemi oldu onun sonradan fark edilmesi gibi hâllerde zamandan kazanmak amac,yla ba vuruldu u belirtilmektedir²⁵.

Anla ,laca , üzere dava konusu haktan feragat bizdeki feragat müessesesine, davadan feragat ise bizde medeni yarg,lama hukukunda uygulanan ödavan,n geri al,nmas,ö müessesesine kar ,l,k gelmektedir.

Frans,z hukukunda feragatin her iki çe idinin hüküm ve sonuç do urmas,, davan,n türüne göre de i mektedir. ptal davalar,nda, feragatin hüküm ve sonuç do urabilmesi için daval,n,n muvafakati veya mahkemenin kabulü gerekmez. ptal davalar,nda davas,ndan feragat eden ki i onu sonradan tekrar açma hakk,na sahiptir. Tabii bu arada dava açma süresi geçmemi ise²⁶. Tam yarg, davalar,nda ise tersi bir çözüm benimsenmi tir. Bu davalarda feragatin hüküm ve sonuç do urabilmesi için daval,n,n muvafakati aranmaktadır. Çünkü dava aç,lmas,yla, davac, ile daval, aras,nda bir uyu mazl,k ba , yahut ili kisi kurulmu olaca ,ndan bu a amadan sonra davac, art,k tek tarafl, bir irade beyan,yla bu ili kiye son veremez²⁷.

Yarg,sal içtihatlar,n eseri olan farklı uygulama iptal davalar,n,n objektif, tam yarg, davalar,n,n ise sübjektif karakterli olmas,yla aç,klanmaktadır²⁸. Frans,z hukukunda ayr,ca tam yarg, davalar, da objektif tam yarg, davalar, ve sübjektif tam yarg, davalar, olmak üzere ikiye ayr,lmaktadır. Burada sözü geçen tam yarg, davalar, sübjektif karakterli olanlardır. Bunlar, bizdeki tam yarg, davalar,na kar ,l,k gelenlerdir. Yani bir idari i lem, eylem veya sözle meden dolay, u ran,lan zarar,n tazmini amac,yla aç,lan davalard,r. Tam yarg, davalar,n,n di er grubunu te kil eden objektif nitelikli tam yarg, davalar, ise heterojendir ve iptal davas,na benzemektedirler. Bu grubun kapsam,na ise seçim uyu mazl,klar, ile ilgili davalar²⁹, vergi uyu mazl,klar, ile ilgili davalar, çevrenin korunmas, amac,yla yap, ve tesislerin tehlikelilikleri göz önünde bulundurularak yap,lan s,n,fland,rma veya tasnif i lemlerinden do an davalar³⁰, y,k,lmaya yüz tutmu yap,larla ilgili davalar³¹, s, ,nma talepleri ile ilgili uyu mazl,klardan do an davalar ve ba ,ms,z idari otoritelerce uygulanan yapt,r,mlarla ilgili uyu mazl,klardan do an davalar girmektedir³².

Kanaatimizce Frans,z hukukundaki bu çözüm tarz, bizde de uygulanabilir. Bu konuda yasal bir dayanak bulunmamas,, bu çözümün uygulanmas,na engel de ildir. Çünkü bu çözüm ekli, bir bak,ma genel bir usul kural,d,r. Nitekim Dan, tay da genel usul kurallar,n,n uygulanabilmesi için mutlaka aç,k bir yasal dayanak bulunmas,n, aramamaktadır. Yukar,da de indi imiz derdestlik hususu buna örnek verilebilir. Hatta bilindi i gibi Dan, tay HMKöya at,f yap,lan hâllerde dahi bu hükümleri idari davalar,n özelliklerini ve idari yarg,lama hukukuna hâkim olan ilkeleri göz önünde bulundurarak esneterek uygulamaktadır³³. Örne in düzenleyici i lemler ile davac,n,n menfaati yan,nda kamuyu da do rudan ilgilendiren sonuçlar, bulunan bireysel idari i lemlerin iptali amac,yla aç,lan davalarda belli bir a amadan sonraki feragat talepleri kabul edilmemektedir³⁴.

Hukukumuzda göre davac, davadan feragat etme hakk,na sahip oldu una göre ayr,ca davay, geri alma hakk,na sahip olmas,n,n gerek kendisi için gerekse kamusal aç,dan ne gibi bir yarar sa layaca , sorusu akla gelebilir. Sa layaca , yarar, her eyden önce, davac,n,n dava

²⁵ DEBBASH/RICCI, s.568; ROUQUETTE, s.589; ROUAULT, s.447.

²⁶ LE BOT, s.233.

²⁷ RICCI, s.158.

²⁸ RICCI, s.157; GOHIN, s.322.

²⁹ Seçim uyu mazl,klar,ndan maksat, siyasi seçimler (cumhurba kanl, ,, senato ve millet meclisi) d, ,nda kalan seçimlerle ilgili her türlü uyu mazl,kt,r. Bunlara, Avrupa Birli i kurumlar, için yap,lan seçimler, meslek odalar, ve çe itli komisyonlar için yap,lan seçimler ve mahalli idarelerce yap,lan referandumlar da dâhildir. Siyasi seçimlerle ilgili uyu mazl,klar, çözme görevi ise Anayasa Konseyine (Mahkemesine) aittir. Ancak bu seçimlerle ilgili uyu mazl,klarda da as,l uyu mazl,k konusundan ayr,labilir nitelikteki i lemlere kar , aç,lacak davalar birer iptal davas,d,r ve idare mahkemelerinin görevine girmektedir. Bkz. GUYOMAR/SEILLER, s.125-126.

³⁰ GUYOMAR/SEILLER, s.126.

³¹ GUYOMAR/SEILLER, s.127.

³² BROYELLE, s.52; GUYOMAR/SEILLER, s.127-128.

³³ SANCAKDAR, O uz: dari Yarg,lama Hukuku, 1. Bask,, Seçkin, Ankara, 2018, s.243.

³⁴ Örne in bkz. öBuna kar ,l,k düzenleyici i lemlere kar , ve kamu yarar,n, yak,ndan ilgilendiren konularda aç,lan iptal davalar,nda, i lemin yürütmenin durdurulmas, veya iptali karar, verildikten sonra, davac,ya davadan feragat etme hakk,n,n tan,nmas,, yap,lm, olan yarg,sal denetimin geçersiz say,lmas,, dolay,s,yla davac, iradesinin yarg, karar, üzerine ç,kmas, sonucunu do uraca ,ndan, kamu yarar,yla ve idarenin yarg,sal denetimi yoluyla hukukun üstünlü ünü sa lama amac,yla ba da mamaktadır,ö, Dan, tay 10. Dairesinin 20.12.2011 tarih ve E.2010/16395, K.2011/5749 say,l, karar,.

konusu hakk,ndan vazgeçmeden ve fakat devam etmesini istemedi i yarg,lamadan bir an önce kurtulabilmesine imkân tan,mas,d,r. Örne in davac, idari yarg,n,n görevine giren bir davay, yanl, yarg, yerinde açm, oldu unu fark ederse davas,n, geri al,p bu defa do ru yerde açmak suretiyle k,sa sürede amac,na ula bilir. Davac,n,n yarg, yolu (düzeni) konusunda yapaca , hata kendisine daha çok zaman kaybettirecektir. Örne in normalde adli yarg,n,n görevine giren bir davay, yanl, l,kla idari yarg, yerinde açarsa bu konuda verilecek görevsizlik (yarg, yolunun caiz olmamas,) karar,n,n kesinle mesi, daval,n,n tutumu ve çe itli ihtimallere göre y,llar, bulabilir. Davac,n,n bu kadar zaman, emek ve para israf etmemesi ve ayr,ca mahkemelerin de bu sebeple gereksiz yere i yükünün artmamas, için davay, geri alma imkân,n,n kabul edilmesi yerinde bir çözüm olabilir.

B. Dava Açman,n Maddi Hukuk Bak,m,ndan Do urdu u Sonuçlar

Dava aç,lm,as,, maddi hukuk ili kileri üzerinde de önemli sonuçlar do urmaktad,r. Bunlar, a a ,daki gibi s,ralayabiliriz.

1. ahsa Ba l, Haklar Malvarl, , Haklar,na Dönü ür

Dava açman,n yahut aç,lm, olmas,n,n (say,lm,as,n,n) maddi hukuk aç,s,ndan do urdu u en önemli sonuç, manevi tazminat talebi gibi ahsa ba l, baz, haklar,n malvarl, , haklar,na dönü mesini sa lamas,d,r. Malvarl, , haklar,na dönü en bu haklara ili kin dava hakk, ölenin mirasç,lar,na intikal etmektedir. Mirasç,lar, murisin sa l, ,nda açm, oldu u manevi tazminat davas,na onun halefi olarak devam edebilirler. Gerçi bu durum YUK ile aç,kça hüküm alt,na al,nmam, t,r. Fakat gerçek ki i davac,n,n dava devam ederken ölmesi hâlinde davay, takip yetkisinin onun mirasç,lar,na geçece i ekinde bir kural mevcuttur (m.26/1) Hangi konuda aç,lm, bulunan davalar bak,m,ndan bu hükmün uygulanaca , aç,k olmamakla birlikte, ölenin malvarl, , haklar,na ili kin davalar,n bu kapsamda oldu u söylenebilir. Dan, tay kararlar, da ayn, yöndedir.

ö2577 say,l, Kanun'un 26. maddesinin 3,yaln,z öleni ilgilendiren davalara ait dilekçeler iptal edilip hükümden kastedilen; münhas,ran ölenin ahs,na s,k, s,k,ya ba l, olan, ba kalar,na devir ve temlik veya miras yoluyla intikali mümkün olmayan haklarla ilgili davalard,r. Bunun d, ,nda, Türk Medeni Kanunu hükümleri uyar,nca, ölene ait bulunan bütün haklar, mallar ve borçlar mirasç,lara geçece inden, dava aç,lmakla mameleki niteli e dönü en haklar da ölenin malvarl, ,n,n bir bölümünü olu turaca ,ndan, aç,lm, bulunan bu tür davalar, ölenin mirasç,lar,n,n takip etme hakk, bulundu unun kabulü gerekir³⁵.

2. Tart, mal, Bir Sonuç: Daval, (Borçlu) dare Temerrüde Dü mü Olur

Özel hukuk ili kilerinde ve medeni yarg,lama hukukunda dava açmaya yani davan,n aç,lm, olmas,na ba lanan sonuçlardan biri de borçlunun (daval,n,n) temerrüde dü mesidir. Fakat bu durumun davan,n aç,ld, , tarihte mi yoksa dava dilekçesinin daval,ya tebli edildi i tarihte mi gerçekleşece i konusu tart, mal,d,r. Yarg,tay³⁶ ve doktrinde kimi müelliflere³⁷ göre davan,n aç,lm,as,ya birlikte borçlu (daval,) temerrüde dü mü olur. Buna kar ,l,k kimi müelliflere göre ise borçlu (daval,) ancak dava dilekçesinin kendisine tebli i üzerine böyle bir borcun borçlusu oldu unu ö renmi olaca ,ndan bu tarihten itibaren temerrüde dü mü olur³⁸.

dari yarg,lama hukukunda dava aç,lm,as,na böyle bir sonuç ba lan,p ba lanamayaca , tart, ,labilir. Fakat bundan önce tart, ,lm,as, gereken ba ka sorunlar ya da daha do rusu cevaplanmas, gereken ba ka birtak,m sorular vard,r. Örne in idari yarg,da ögerçekö zarar,n tazmini yahut ötam tazminö ilkesi geçerli³⁹ oldu undan ve bu ilkeler uyar,nca zarar,n meydana geldi i tarihten tazmin edilece i tarihe kadar geçen sürede enflasyon nedeniyle parada olu acak de er kayb, da esas zarar,n bir unsuru say,ld, ,ndan ve tazmini gerekti inden bunun yerine faiz uygulamas,na ba vurulmas, do ru mudur? darenin sorumlulu u kural olarak sözleşme d, , sebeplerden yani idari i lem ve eylemlerden kaynakland, ,na göre temerrüde dü ürülmesi için ihtar ya da onun yerine geçecek bir i lem (örne in idareye ba vuru yahut dava aç,lm,as,)

³⁵ Dan, tay 10. Dairesinin 16.10.2017 tarih ve E.2017/749, K.2017/4115 say,l, karar,.

³⁶ Örne in bkz. Yarg,tay 13. Hukuk Dairesinin 25.6.2015 tarih ve 18674/21964 say,l, karar, (KURU, Baki: stinaf Sistemine Göre Yaz,lm, Medeni Usul Hukuku, 1. Bask., Legal Yay,nc,l,k, stanbul, 2016, s.242 ve dipnot: 35).

³⁷ ÜSTÜNDA , Saim: Medeni Yarg,lama Hukuku, Cilt I-II, 7. Bask., Beta, stanbul, 2000, s.492.

³⁸ KURU, s.242 ve dipnot: 35.

³⁹ GÖZLER, Kemal: dare Hukuku, Cilt II, 3. Bask., Ekin Yay,nevi, Bursa, 2019, s.1420; AKYILMAZ, Bahtiyar/SEZG NER, Murat/KAYA, Cemil: Türk dari Yarg,lama Hukuku, 1. Bask., Sava Yay,nevi, Ankara, 2018, s.642.

yapılmas, art m,d,r? A a ,da yer verdi imiz Dan, tay kararlar,nda görülece i üzere bu sorular,n cevaplar, hakk,nda uygulamada birlik ve tutarlı,k olmad, , gibi, var,lan sonuçlar ve bunlar, kavramsalla t,rnak ve kuramsalla t,rnak için ba vurulan kavramlar da doktrinde genellikle ele tirilmektedir⁴⁰.

Temerrüt, ifade imkâns,ız,k ve alacakl,n,n temerrüdü gibi bir neden bulunmad, , hâlde, muaccel bir borcun zaman,nda ifa edilmemesidir. Ba ka bir ifadeyle borçlu, ifadan kaç,nmak için hakl, bir sebep yok iken borcunu ifa mükellefiyetini zaman,nda yerine getirmedi i takdirde, temerrüde dü er. Borçlunun bu davran, ,n,n yapt,r,m, ise alacakl,ya temerrüt faizi ödemektir. Dolay,s,yla temerrüt ihtar,, ifa zaman,n,n belirli ya da belirlenebilir olmad, , hâllerde, borçlunun do rudan do ruya temerrüdün a ,r sonuçlar, ile kar , kar ,ya kalmamas, engellemek amac,na hizmet eder. Fakat borçlunun temerrüde dü mesi için ihtar her durumda art de ildir. Nitekim Borçlar Kanununun konuyu düzenleyen 117öncü maddesi ihtar art,n, kural olarak akdi borç ili kileri için aramakta, sözle me d, , borç ili kileri için ise bunu aramamaktadır.

Nitekim Kanunun 117öncü maddesine göre, öhaks,z fiilde fiilin i lendi i, sebepsiz zenginle mede ise zenginle menin gerçekle ti i tarihte borçlu temerrüde dü mü olurö⁴¹. Borçlar Kanununun bu hükümlerinden hareket edilecek olursa tam yarg, davalar,nda da idarenin temerrüde dü mesi için ihtar art, gerekmez. Çünkü idarenin sorumlulu u kural olarak sözle me d, , ili kilerden yani idarece tek tarafl, olarak in a ve icra edilen idari i lem ve eylemlerin yol açt, , zararlardan do maktadır.

Di er taraftan borçlunun temerrüdü ve alacakl,n,n bu sebeple u rayaca , zarar, telafi etmek amac,yla hükmedilen temerrüt faizi i in mahiyeti gere i daha çok maddi zararlar için söz konusudur. Çünkü manevi zararlar, malvarl, ,nda meydana gelen somut bir azalma olmay,p ki inin manevi varl, ,nda ortaya ç,kan olumsuzluklar oldu undan, manevi tazminat de erinin yarg,lama sonucu para olarak belirlenmesi zarara u rayan, tatmin ve de bu zarar, meydana getireni cezaland,rma arac, olarak kullan,lmaktadır. Bu itibarla, ilk defa yarg, karar,yla para olarak de erlendirilebilen bir manevi tazminat,n önceden daval, taraf,ndan belirlenmesi ve de ödenmesinin mümkün olmamas, nedeniyle ödemede gecikmeden bahsedilemeyece i gibi, manevi tazminat,n esasen bütün bu hususlar dikkate al,narak ötkadirenö belirlenmesi nedeniyle de faiz uygulanmas, mümkün de ildir. Fakat mahkemece hükmedilen manevi tazminat,n ödenmesinde gecikme olursa YUKöün 28öncü maddesi hükümlerine göre faiz uygulanacaktır. Dolay,s,yla temerrüt (gecikme) faizi, maddi zararlar için söz konusudur ve alacakl,n,n alaca ,n, zaman,nda alamamas, nedeniyle u rad, , zarar, kar ,lamak üzere borçlunun ödedi i asgari bir maktu tazminat niteliindedir⁴². Ba ka bir ifadeyle, temerrüt faizi, zarar,n meydana geldi i tarih ile bunun tazmin edildi i tarih aras,nda olu an öek zararö,n tazminidir⁴³. Çünkü zarar görenin malvarl, ,nda olu an zarar,n gecikerek ödenmesi kar ,s,nda bu gecikmeden dolayı, para de erinde enflasyon nedeniyle de er kayb, meydana gelmiştir. te temerrüt faizi bu de er kayb,n, telafi etmektedir. Bu nedenle buna faiz demek yerine belki ek zarar,n tazmini demek daha do rudur ve ba lang,c,na da idarenin temerrüt tarihini (örne in idareye ba vuru) de il, zarar,n meydana geldi i tarihin esas alınmas, gerekir⁴⁴. Fakat idari yarg, yerleri bunu genellikle temerrüt faizi olarak ifade etmekte ve öyle tan,mlamaktadırlar:

ÖFaiz; en basit biçimiyle, idarenin tazmin borcu ba lam,nda; ki ilerin, idarenin eylem ve/veya i lemlerinden dolayı, u rad,klar, zararlar,n giderilmesi istemiyle ba vurmalar,na kar ,n, idarenin zarar, kendili inden ödemeyip, yarg, karar,yla tazminata mahküm edilmesi sonucunda, idarenin temerrüde dü tü ü tarihten tazminat,n ödendi i tarihe kadar geçen süre için 3095 Say,l, Kanuna göre hesaplanacak tutar, ifade etmektedir⁴⁵.

Böyle olmakla birlikte e er mahkeme zarar tutar,n, hesaplarken zarar,n meydana geldi i tarihi de il de hüküm tarihini esas al,rsa haliyle böyle bir zarar olu mayacaktır. Daha do rusu bu zarar da kar ,lanm, olacakt,r, yani hükmedilen tazminata ayr,ca temerrüt faizi uygulanmas,na gerek kalmayacaktır. Ancak mahkemelerin bu konudaki uygulamas, istikrarlı, de ildir⁴⁶. Zarara yol açan sebebin bir idari i lem veya eylem olmas,na göre de bunun

⁴⁰ Örne in bkz. GÖZLER, s.1420-1428; AKYILMAZ/SEZG NER/KAYA, s.642-644.

⁴¹ ÖAncak sebepsiz zenginle enin iyiniyetli oldu u hâllerde temerrüt için bildirim artt,rö (m.117/2).

⁴² Yarg,tay Hukuk Genel Kurulunun 11.6.1997 tarih ve E.1997-11-278, K.1997/529 say,l, karar,.

⁴³ AKYILMAZ/SEZG NER/KAYA: s.643.

⁴⁴ AKYILMAZ/SEZG NER/KAYA, s.643.

⁴⁵ zmir Bölge dare Mahkemesi 6. dari Dava Dairesininin 12.2.2019 tarih ve E.2019/115, K.2019/229 say,l, karar,.

⁴⁶ Dan, tay,n uygulamas, ve ele tiri için bkz. GÖZLER, s.1409-1412.

de i ebilmesi tabiidir.

Örnek kabilinden olmak üzere yukarıda yer verdi imiz kararında görüleceği üzere Dan, tay temerrüt faizi uygularken 4.12.1984 tarih ve 3095 sayılı Kanun Faiz ve Temerrüt Faizine ilişkin Kanun hükümlerine göre belirlenen oranlar, esas almaktadır. Bu Kanun uygulama alanına, Borçlar Kanunu ve Türk Ticaret Kanununa göre faiz ödenmesi gereken hâllerle (m.1) sınırlanmış olması, Dan, tay hükümlerine başvurmakta tereddüt etmemesi ilginçtir. Fakat hâliyle sadece faiz oranları, bakımından bu Kanun hükümlerine müracaat edilmektedir. Buna karşılık söz konusu faize hangi tarihten itibaren hükmedileceği sorusunun cevabı, Dan, tay kendisi vermeye çalışmakta fakat ne yazık ki kararlarında belli bir sistematik ve tutarlılık yoktur. Bu konudaki uygulamayı, aşağıdaki tablolar altında toplamak mümkündür⁴⁷:

a. Zararın meydana geldiği (olay) tarihi itibarıyla idarenin temerrüde düştüğüünü kabul eden kararlar

Dan, tay nispeten eski kararlarında bu tarihi esas alarak, görülmektedir. Fakat bu kararlar daha ziyade idari işlemlerden kaynaklanan zararların tazminine ilişkinidir. Daha somut olarak, kamu görevlileri hakkında yapılan işlemlerden doğan zararın tazmini amacıyla açılan tam yargı davalarıdır. Gözler'in ifade ettiği gibi, faiz zararının bir unsuru olduğuna göre bu kararların isabetli olduğu söylenebilir⁴⁸. Nitekim Yargıtayın uygulaması, da bu yöndedir⁴⁹. Bu konuda Dan, tayın kararları, örnek gösterebiliriz:

ÖBu nedenle olay tarihinden itibaren yasal faizi ile birlikte 15.108,90 liranın davalı idareden alınarak davacılar için verilmesine (...) oybirliğiyle karar verildi⁵⁰.

ÖKadrosuzluk ve makam tazminatı farkları, geç ödenmesi sebebiyle davacıların zararını karşılamak, olarak, tahakkuk dönemi ile ödemenin yapıldığı tarih arasında geçen süre için yasal faiz ile letilmesi gerekeceğinden, mahkemece uygulanacak yasal faizin idareye başvuru tarihinden itibaren hesaplanması, yolunda verilen kararda isabet görülmemiştir⁵¹.

b. Zararın tazmini amacıyla idareye başvuru tarihi itibarıyla idarenin temerrüde düştüğüünü kabul eden kararlar

Dan, tay idari eylemlerden kaynaklanan zararların tazmininde faize hükmederken birçok kararında bu tarihi esas almaktadır. Bunun nedeni idari Yargılama Usulü Kanununun 134'üncü maddesinde yer alan düzenlemedir⁵². Buna göre, idari eylemlerden hakları ihlal edilmiş olanların idari dava açmadan önce, bu eylemleri yazılı bildirim üzerine veya başka suretle örendikleri tarihten itibaren bir yıl ve her halde eylem tarihinden itibaren beş yıl içinde ilgili idareye başvurarak haklarının yerine getirilmesini istemeleri gereklidir. Dan, tay bu çerçevede idareye başvuru tarihini bir bakıma özel hukuk ilkelilerinde olduğu gibi borçluya gönderilmiş bir öngörü olarak deşlendirmektedir.

ÖZarar idarenin hizmet kusurundan doğması, nedeniyle, idareye tazmin istemi ile başvuru yapıldığı tarihte idarenin temerrüde düştüğüünün kabulü gerekir⁵³.

ÖMeslekten çıkarılması dair işlemin iptali üzerine görevine başlatılıp açığa alındığı dönemlere ait parasal hakları, da idarece ödenen davacıların faiz istemiyle idareye başvurduğu tarihten itibaren faize hükmedilmesi gerekir⁵⁴.

ÖBelirtilen durum nedeniyle, hukuka uygun bulunmayan T.C. Emekli Sandığı, Yönetim Kurulu kararına dayanarak, davacıların yetim aylıklarından kesilen 935,00 TL tutarının idareye başvuru tarihinden itibaren işletilecek yasal faiziyle birlikte davacıların ödenmesi gerekmektedir⁵⁵.

⁴⁷ Dan, tay faiz uygulamasına ilişkin farklı kararlar hakkında çok sayıda örnek ve eleştirel açıklamalar için bkz. GÖZLER, s.1424-1427; AKYILMAZ/SEZGİNER/KAYA, s.642-644.

⁴⁸ GÖZLER, s.1425. Aynı yönde bkz. AKYILMAZ/SEZGİNER/KAYA, s.643.

⁴⁹ *ÖDava haksız eylemden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle davalı, olay tarihinde temerrüde düşmüştür. İstek halinde hükmedilen tazminata olay tarihinden faiz yürütülmesi gerekir*, Yargıtay 4. Hukuk Dairesinin 25.4.2005 tarih ve E.2004/10119, K.2005/4369 sayılı kararı.

⁵⁰ Dan, tay 6. Dairesinin 17.11.1982 tarih ve E.1978/1400, K.1982/3761 sayılı kararı. Başka örnekler için bkz. GÖZLER, s.1425; AKYILMAZ/SEZGİNER/KAYA, s.642.

⁵¹ Dan, tay 11. Dairesinin 11.6.2004 tarih ve E.2004/1236, K.2004/2781 sayılı kararı; aynı yönde bkz. Dan, tay 12. Dairesinin 30.11.1998 tarih ve E.1995/6978, K.1998/2918 sayılı kararı.

⁵² GÖZLER, s.1425.

⁵³ Dan, tay 10. Dairesinin 12.7.1995 tarih ve E.1994/7359, K.1995/3559 sayılı kararı.

⁵⁴ Dan, tay 12. Dairesinin 12.4.2011 tarih ve E.2009/300, K.2011/1636 sayılı kararı.

öDairemin yerle ik içtihatlar,nda, iptal ve tam yarg, davas,n,n birlikte aç,lmaz, ve tazmini istenen maddi zararlar için yasal faiz istenmesi durumunda, hükmedilecek maddi tazminat için davan,n (birlikte aç,lan iptal ve tam yarg, davas,n,n) aç,ld, , tarihten (varsa, bu davaya konu olan ba vuru tarihinden) itibaren faiz yürütülmesi gerekti i vurgulanmaktadır,⁵⁶.

c. Zarar,n tazmini amac,yla idareye yap,lan ba vurunun idarece aç,kça veya z,mnen reddi tarihi itibariyle idarenin temerrüde dü tü ünü kabul eden kararlar

Dan, tay,n bu yöndeki kararlar, da bir önceki ba l,k alt,nda yer alan kararlarda oldu u gibi YUKÖn 13öncü maddesi düzenlemesinden hareket etmektedir. Öncekilerden fark, ise idareye ba vuru tarihini de il, bu ba vurunun idarece aç,kça veya z,mnen reddi tarihini esas almalar,d,r.

öMaddi tazminat,n idareye yap,lan ba vurunun reddedildi i tarihten itibaren hesaplanacak yasal faiziyle birlikte ödenmesine⁵⁷.

d. Dava aç,ld, , tarih itibariyle idarenin temerrüde dü tü ünü kabul eden kararlar

Dan, tay nispeten yeni say,labilecek kararlar,nda daha çok bu tarihi esas almaktadır. Daha do rusu, Dan, tay,n zaman içinde farklı,k gösteren uygulamas, bu merkezde birle mi gözükmetedir⁵⁸. Buna göre e er dava açmadan önce idareye ba vurulmu ya da adli yarg, yerine ba vurulmu ise bu tarihten; e er bu olas,l,klardan hiçbiri gerçekleşme i ise yani do rudan idari yarg, yerinde dava aç,lm, ise dava tarihinden itibaren idare temerrüde dü mü say,lacak ve hükmedilecek maddi tazminata bu tarihten itibaren faiz yürütülecektir⁵⁹.

Bu uygulaman,n Borçlar Kanunu hükümlerinden ve Yarg,tay içtihatlar,ndan mülhem oldu u dü ünülebilir. Çünkü yukar,da da ifade etti imiz gibi, Borçlar Kanununun 117öncü maddesine göre, öMuaccel bir borcun borçlus, alacakl,n,n ihtar,yla temerrüde dü er.ö Fakat yukar,da da belirtildi i üzere bu hüküm akdi borç ili kileri için geçerlidir. Sözle me d, , borç ili kileri bak,m,ndan ise temerrüt için ihtar art de ildir. Nitekim Borçlar Kanununa göre öhaks,z fiilde fiilin i lendi i, sebepsiz zenginle mede ise zenginle menin gerçekleşme ti i tarihte borçlu temerrüde dü mü olurö (m.117). Yarg,tay kararlar,na göre de haks,z fiil hâlinde failin olay tarihinde temerrüde dü tü ü ve istek hâlinde hükmedilen tazminata olay tarihinden itibaren faiz yürütülmesi gerekti i kabul edilmektedir⁶⁰. Borçlar Kanununun bu hükümlerinden ve Yarg,tay kararlar,ndan hareket edilecek olursa tam yarg, davalar,nda da idarenin temerrüde dü mesi için ihtar gerekmez. Çünkü idarenin sorumlulu u kural olarak sözle me d, , ili kilerden yani idarece tek tarafl, olarak in a ve icra edilen idari i lem ve eylemlerin yol açt, , zararlardan do maktadır. idarenin tazminle sorumlu oldu u zarar miktar,n,n bu a amada her zaman net ve kesin olarak belli olmamas, yahut bilinmemesi sonucu de i tirmez. dari eylemlerden kaynaklanan zarar,n tazmini için idareye ba vurma art,n,n bulunmas, da idarenin temerrüde dü ürülmesi için ihtar de il, söz konusu zarar,n tazmini amac,yla aç,lacak tam yarg, davas,n,n önko ulu niteli indeki yasal bir prosedürün yerine getirilmesinden ibarettir.

Dan, tay,n bu uygulamas, daha ziyade idare eylemlerden kaynaklanan zararlar,n tazminine ili kindir.

öKarar,n, maddi tazminata idari ba vuru tarihinden itibaren yasal faiz i letilmesine ili kin k,sm,na gelince; idari eylem ve i lemlerle ilgili davalarda izlenen ön karar veya idari silsileye yönelik ba vurular, dava öncesi bir uzla ma e iliminin görünümüdür. Dava öncesi bu geli imler, daval,n,n ödememe olgusunu belirlemede de yard,mc, olur. Yarg, aç,s,ndan ise dava aç,l,nca çeki me ba layacak ve olas, bir kabul durumunda daval,n,n ödememe iradesi sergilenmi olacakt,r. Bu bak,mdan, ödememe iradesinin yarg,sal süreçte kesinlik kazand, , dava tarihi, faizin de ba lang,c, olacakt,r. Bu durumda, hükmedilen maddi tazminata dava tarihinden itibaren faiz yürütülmesi gerekirken, idari ba vuru tarihinden itibaren faiz yürütülmesinde hukuka uyarl,k bulunmamaktadır,⁶¹.

⁵⁵ Dan, tay 11. Dairesinin 17.2.2014 tarih ve E.2011/5443, K.2014/309 say,l, karar,.

⁵⁶ Dan, tay 5. Dairesinin 10.4.2002 tarih ve E.2000/623, K.2002/1607 say,l, karar,.

⁵⁷ Dan, tay 10. Dairesinin 18.2.1998 tarih ve E.1996/4835, K.1998/703 say,l, karar,; ayn, yönde bkz. Dan, tay 10. Dairesinin 16.11.1999 tarih ve E.1997/5989, K.1999/6046 say,l, karar,. Ba ka örnekler için bkz. GÖZLER, s.1426-1427; AKYILMAZ/SEZG NER/KAYA, s.643.

⁵⁸ AKYILMAZ/SEZG NER/KAYA, s.643.

⁵⁹ Dan, tay dari Dava Daireleri Kurulunun 2.12.2013 tarih ve E.2010/2742, K.2013/4312 say,l, karar,.

⁶⁰ Yarg,tay 4. Hukuk Dairesinin 25.4.2005 tarih ve E.2004/10119, K.2005/4369 say,l, karar,.

⁶¹ Dan, tay 8. Dairesinin 5.7.2004 tarih ve E.2003/5646, K.2004/3154 say,l, karar,.

e. Islaha ba vurulmas, hâlinde tazminat talebinin art,r,m,na ili kin dilekçenin idarenin kay,tlar,na girdi i tarih itibariyle idarenin temerrüde dü tü ünü kabul eden kararlar

Bilindi i üzere, tam yarg, (tazminat) davalar,nda ,slah yoluyla talep sonucunun artt,r,lmas, mümkündür. Bu imkân 11.3.2013 tarih ve 6459 say,l, Kanunla dari Yarg,lama Usulü Kanununun 160nc, maddesine eklenen hükümlerle sa lanm, t,r. Buna göre, ötam yarg, davalar,nda dava dilekçesinde belirtilen miktar, süre veya di er usul kurallar, gözetilmeksizin nihai karar verilmeye kadar, harc, ödenmek suretiyle bir defaya mahsus olmak üzere art,r,labilir ve miktar,n art,r,lmas,na ili kin dilekçe otuz gün içinde cevap verilmek üzere kar , tarafa tebli edilirö. Artt,r,lan miktar bak,m,ndan hangi tarihten itibaren faiz yürütülmesi gerekti i veya Dan, tay kararlar,nda kullan,lan ifadeyle söyleyecek olursak idarenin hangi tarihten itibaren ötemerrüdeö dü mü say,laca , konusunda da a a ,da yer verilen kararlardan görülece i üzere henüz yerle ik bir içtihat olu mad, , görülmektedir⁶².

ö2577 Say,l, Kanunda, tam yarg, davalar,nda, dava dilekçesindeki miktar,n art,r,m,na olanak tan,yan düzenleme uyar,nca, davan,n kabul edilmesi halinde art,r,lan tazminat miktar, yönünden faize, idarenin temerrüde dü tü ü tarih olan miktar art,r,m,na dair dilekçenin idareye tebli edildi i tarihten itibaren hükmedilmelidirö⁶³.

öBak,lan davada, davac,lar taraf,ndan, 16/05/2016 tarihli dilekçeyle bilirki i raporu uyar,nca tazminat miktar, artt,r,lm, , an,lan dilekçe 24/05/2016 tarihinde daval, idare kay,tlar,na girmi tir. Dolay,s,yla bak,lan davada art,r,lan tazminat miktar, bak,m,ndan, idarenin temerrüde dü tü ü tarih olan 24/05/2016 tarihinden itibaren faiz yürütülmesi gerekirken, artt,r,lan tazminat miktar,na, idareye ilk ba vuruldu u tarih olan 11/05/2015 tarihinden itibaren faiz yürütülmesinde hukuka uygunluk görülmemi tirö⁶⁴.

Sonuç olarak, dava aç,lmas,na idarenin temerrüdü sonucunu ba lamak idarenin sorumlulu una yol açan sebepler ve idari sorumlulu un niteli iyle pek ba da mad, ,n, söyleyebiliriz.

3. Tart, mal, Bir Sonuç: Zamana ,m, Süresi Kesilmi Olur

Dava açman,n zamana ,m, ve hak dü ürücü süreler üzerindeki etkisine gelince, Borçlar Kanunu zaman a ,m, süresini kesen sebepler aras,nda dava aç,lm, olmas,n, da saymaktad,r (m.154/2). Bu nedenle medeni yarg,lama hukukunda dava aç,lmas,na ba lanan sonuçlar aras,nda zamana ,m, süresinin kesilmesi de say,lmaktad,r. Kimi müellifler bu kural, idari davalara da te mil etmektedir⁶⁵. Bu görü ün Frans,z hukukundan mülhem oldu u anla ,lmaktad,r. Gerçekten Frans,z hukukunda dava açmaya yahut aç,lmas,na ba lanan sonuçlardan biri de dava açma süresini kesmesidir. Fakat bu durum bütün davalar için de il, sadece belli sebeplere dayan,larak aç,lan tam yarg, davalar, bak,m,ndand,r. Söz konusu davalardan biri Medeni Kanunun 2241öncü (Eski Medeni Kanununun 2244öncü) maddesiyle düzenlenmi olup idareyle yapt, , sözleşme çerçevesinde bay,nd,rl,k eserini in a eden müteahhit ve bu çal, mada yer alan mimar,n sorumlulu u için öngörülen 10 y,ll,k süredir. Söz konusu ki ilerin yap,m i i ve eserdeki ay,p ve kusur nedeniyle sorumlulu u bu süre boyunca devam etmektedir. Bu süre içinde dava aç,ld, ,nda söz konusu süre kesilmi olur (MK, m.2241)⁶⁶. Keza benzer yönde bir düzenleme de 31 Aral,k 1968 tarih ve 68-1250 nođdu

⁶² Konu, biraz farklı, yönüyle adli yarg, yerlerinin uygulamalar,nda da tart, ma konusu olmu ve içtihad, birle tirme karar,yla çözüme kavu turulmu tur. Yarg,tay çtihad, Birle tirme Büyük Genel Kurulunun oyçoklu u ile verdi i 24.5.2019 tarih ve E.2017/8, K.2019/3 say,l, Karar,na göre, öbir miktar para alaca ,n,n faizi ile birlikte tahsiline karar verilmesinin talep edildi i k,smi davada, dava konusu miktar,n k,smi ,slahla faiz talebi belirtilmeksizin artt,r,lmas, hâlinde, artt,r,lan miktar bak,m,ndan dava dilekçesindeki faiz talebine ba l, olarak faize hükmedilecektir.ö (RG: 27.9.2019, 30901)

⁶³ Dan, tay 15. Dairesinin 24.10.2017 tarih ve E.2017/1169, K.2017/5908 say,l, karar,

⁶⁴ Dan, tay 15. Dairesinin 9.1.2019 tarih ve E.2017/414, K.2019/59 say,l, karar,. Kar , oy yaz,s,nda ise öyle denmektedir: ödare Mahkemesince hükmedilen 125.474,07-TL'lik maddi tazminat miktar,n,n ,slah dilekçesiyle art,r,lan 75.474,07-TL'lik k,sm,na ,slah dilekçesinin mahkeme kayd,na girdi i 16/05/2016 tarihinden itibaren i leyecek yasal faizi ile birlikte hükmedilmesi gerekti inden, temyize konu istinaf karar,n,n bu gerekçeyle k,smen bozulmas,na karar verilmesi gerekti i oyuyla ço unluk karar,na gerekçe yönünden kat,lm,yoruzö.

⁶⁵ Örne in bkz. ONAR, s.1967; GÖZÜBÜYÜK, A. ref/TAN, Turgut: dare Hukuku (Cilt II), dari Yarg,lama Hukuku, 6. Bask., Turhan Kitabevi, Ankara, 2012, s.965. Bu arada belirtelim ki ZABUNO LU (s.583-584) da dava aç,lmas,na ba lanan sonuçlar aras,nda zamana ,m, süresinin kesilmesini de saymakta ise de bundan maksad,n,n dava açma süresi oldu unu belirtmekte ve böylece di er yazarlardan ziyade farklı, ekilde ifade etmekle birlikte bizimle ayn, görü ü payla t, , izlenimi uyandırmaktad,r.

⁶⁶ LE BOT, s.211-212.

Kanunun 20nci maddesinde yer almaktadır. Buna göre, sözleşme, kanun veya idarenin sorumluluğuna yol açan başka bir sebepten doğmuş bulunan bir alacak, doğduktan sonra, takip eden yılın birinci gününden itibaren dört yıl içinde yazılı olarak talep edilmediği veya dava konusu yapılmadığı takdirde zamana, zamana uzatılır. Conseil d'État'ın içtihatlarına göre davanın yalnızca kayıtlı olarak açılması, zamana, zamana süresinin kesilmesini etkilemez. Kanun idare olarak, Devlet (merkezi idare), mahalli idareler ve kamu kurumları, belirtmişken Conseil d'État bölge idarelerini de bunlara dâhil etmiştir. Alacaklı, ise özel hukuk gerçek ve tüzel kişileri arasında başka bir kamu tüzel kişisi de olabilir. Başka bir ifadeyle, bu Kanun hükümleri, kamu tüzel kişilerinin birbirine karşı, açacaklar, alacak davaları, hakkında da uygulanır⁶⁷.

Fransız hukukundakine benzer düzenlemelere hukukumuzda da rastlanmaktadır. Fakat bu düzenlemelere konu olan alacaklara ilişkin uyuşmazlıkların idari yargı düzeninin görevine girip girmediği tartışılmalıdır, bu alacaklar, talep için öngörülen süreler de hak düşürücü süre değil, zamana, zamana süresi olarak kabul edilmiş ve öngörülen süre zarfında dava açılmamasına da herhangi bir sonuç bağlanmamıştır. Örneğin 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanununun 34üncü maddesine göre, *ölgili olduğu malî yılın sonundan başlayarak beş yıl içinde alacaklılar, tarafından geçerli bir mazerete dayanmaksızın, yazılı talep edilmediğinden veya belgeleri verilmediğinden dolayı, ödenemeyen borçlar zamana, zamana uzatılarak kamu idareleri lehine düşer*. Keza 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Hakkında Kanununun 97nci maddesine göre *bu Kanunda aksine hüküm bulunmayan hallerde, iş kazası, meslek hastalığı, vazife malullüğü ve ölüm hallerinde bağlanmasından gereken gelir ve aylıkların, hakkını kazandıktan itibaren beş yıl içinde istenmeyen kısım, zamana, zamana uzatılır*.

Kanaatimizce davanın açılmasıyla zamana, zamana kesilecek işlemlerdeki düşüncede isabet yoktur. Çünkü idari yargıda dava açma süreleri maddi hukuka değil, yargılama hukukuna ilişkinidir. Yani dava açma süresi ile dava konusu hak ve dolayısıyla bu hakkın tabii olduğu zamana, zamana veya hak düşürücü süre arasında bir bağ yoktur. Dava açma süresi, dava konusu haktan ayrı ve başka bir şekilde düzenlenmiştir. Genel kabul gören görüşe göre bu süre zamana, zamana süresi değil, hak düşürücü süredir⁶⁸. Hak düşürücü süreler ise dava açılmasıyla kesilmez. Başka bir ifadeyle, dava açılmasıyla hak düşürücü süreler kesilmez, korunmuş olur. Yani dava süresinde açılmıyorsa, süre geçtikten sonra açılmıyorsa bu sebeple reddedilir. Kaldık ki Borçlar Kanununa göre dava açılmasıyla kesilmiş olan zamana, zamana, dava süresince tarafların yargılama ile ilgili her işlemden veya hâkimin her kararından sonra yeniden işlemeye başları (m.157). Aynı şekilde idari yargılama hukukunda da dava açılmasıyla zamana, zamana kesilecek işlemler kabul edilecekse o zaman hem bu kural, hem de idari dava açma sürelerinin hak düşürücü nitelikte değil zamana, zamana süreleri olduğu unutulmamalıdır. Oysa yerle ilgili anlayış ve uygulamaya göre bunlardan hiçbirini kabul etmek mümkün değildir.

Tartışılmalı, bir diğer husus ise müteselsil sorumluluk hâlinde borçlulardan birine karşı açılmıyolan davanın diğerleri bakımından da zamana, zamana süresini kesip kesmeyeceğidir. Özel hukuk işlemlerinde ve madeni yargılama hukukunda bu soruya olumlu cevap verilmektedir. Buna göre, alacaklıların müteselsil borçlulardan (BK m.162 vd.) birine karşı açılmıyolduğu dava ile, diğer (dava edilmeyen) müteselsil borçlular hakkında da zamana, zamana kesilmez olur (BK m.155/1)⁶⁹. İdarenin sorumluluğuna yol açan sebepler bakımından ve dolayısıyla tam yargı davalarında müteselsil sorumluluk hâline pek rastlanmamakla birlikte bunun bütünüyle ihtimal dışı olduğu da söylenemez⁷⁰. Danıştay bir kararında, Ankara Büyükşehir Belediyesi ile Çankaya Belediyesinin ayni konuya ilişkin olarak ayrı ayrı tesis ettikleri işlemler nedeniyle yol açılmıyolar, zarardan dolayı, müteselsilen sorumlu oldukları, kabul etmiştir⁷¹.

Bu karara konu olan olayda, müteselsil borçlulardan yalnızca birine karşı açılmıyolan dava

⁶⁷ LE BOT, s.212, dipnot: 958; BEM, Anthony: *Le délai de prescription de l'action au titre des créances contre des personnes publiques* <https://www.legavox.fr/blog/maitre-anthony-bem/delai-prescription-action-titre-creances-21220.htm> (Erişim Tarihi: 15.9.2019)

⁶⁸ *Dari dava açma sürelerinin niteliği hakkında görüş ve tartışmalar için İdari Yargıda Dava Açma Süreleri* (3. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2011) başlıklı çalışmamıza bakılabilir.

⁶⁹ KURU, s.242. Buna karşılık, Türk Ticaret Kanunu m.751/1 hükümlerine göre kambyo senetlerinde alacaklıların kambyo senedi borçlulardan birine karşı açılmıyolduğu dava ile, zaman zaman yalnızca davalı borçlu için kesilir; diğer borçlular için işlemeye devam eder. Keza faiz isteme hakkı saklı tutulmuş olsa bile aynı talep edilmemesi ise bunun için zaman zaman kesilmez (Kuru, s.242).

⁷⁰ Tam yargı davalarında sorumlu kamu tüzel kişisinin belirlenmesi ve müteselsil sorumluluk durumlarının ilişkin olarak Türk ve Fransız hukukundan örnek yargısal kararlar ve genel açıklamalar için bkz. GÖZLER, s.1372-1381.

⁷¹ Danıştay 14. Dairesinin 6.2.2018 tarih ve E.2017/4111, K.2018/397 sayılı kararı.

di erine kar , zamana ,m,n, süresini keser miydi? dari yarg,da dava aç,lm,na zamana ,m, süresinin kesilmesi sonucunu ba layan görü ten hareket edilirse bu soruya olumlu cevap verilebilir. Fakat bize göre böyle bir durum yani sonuç gerçekle mez. Çünkü kendisine kar , dava aç,lm,na olan borçlu bak,m,ndan zamana ,m, süresinin kesilece ini kabul edersek dava aç,lan ki iye kar , da kesilmi olaca ,n, kabul etmi oluruz. Oysa idari yarg,da dava aç,lm,na böyle bir sonuç ba lanamayaca ,n, yukar,da ifade etmi tik.

4. Anayasa Mahkemesinin iptal Karar,n,n Sonuçlar,ndan Geçmi e Etkili ekilde Yararlanma

Anayasa Mahkemesince verilen iptal kararlar,n,n geriye yürümemesi kural,, iptaline karar verilen kanun hükümleri yürürlükte iken bu kanun hükümleri uygulanarak tesis edilen idari i lemlere kar , dava açm, olan ki iler bak,m,ndan kural olarak geçerli de ildir. Örne in iptaline karar verilen kanun hükümleri yürürlükte iken aç,lan ve fakat bu hükümler nedeniyle reddedilen bir dava iptal karar,ndan sonra tekrar aç,lacak olursa geçmi e yönelik haklar da talep edilebilecektir⁷². Oysa ilk defa iptal karar üzerine aç,lan bir davada ise sadece ileriye yönelik hak talebinde bulunulabilir. Ba ka bir ifadeyle, iptal karar,ndan önce aç,lan bir davayla hem geçmi e hem de gelece e ili kin haklar talep edilebilmekte iken iptal karar,ndan sonra aç,lan bir davayla ancak ve yaln,zca ileriye yönelik hak talebinde bulunulabilir. iptal karar,ndan önce dava açm, olan ki inin bu sonuçtan yararlanabilmesi için iptaline karar verilen kanun hükümlerinin iptali için Anayasaya ayk,r,l,k itiraz,nda bulunmu olmas, da gerekmez⁷³. Çünkü söz konusu haktan yahut sonuçtan yararlanabilmeyi böyle bir arta tabi k,lmak Anayasa Mahkemesini gereksiz ba vurulara bo maktan öte bir anlam ta ,mayacakt,r⁷⁴. Nitekim Dan, tay,n uygulamas, da bu yöndedir⁷⁵.

5. Frans,z Hukukuna Özgü Bir Sonuç

Frans,z hukukunda geleneksel olarak iptal kararlar,na ba lanan hukuki sonuçlar konusunda önemli içtihadı de i iklikler ortaya ç,km, t,r. Conseil d'État,ın 11 May,s 2004 tarihli *Association AC! et autres* karar,nda ortaya konan bu yeni yakla ,ma göre, hâkim iptal karar,n,n geçmi e yürümeyece ine ve gelecekte de belli bir tarihten sonra hüküm ifade edece ine karar verebilir. Amaç, üçüncü ki iler lehine olu mu ya da olu ma sürecinde bulunan hukuki ili kilerin iptal karar,ndan etkilenmesini önlemek ve iptal karar,n,n uygulanmas,n, kolayla t,r,makt,r⁷⁶. Hâkimin mecbur kald,kça ve istisnai olarak ba vurdu u bu uygulama nedeniyle ayn, i leme kar , aç,lm, davalar,n ret ile sonuçlanmas, kaç,n,lmazd,r. Bu nedenle söz konusu karar,n verilmesinden önce aç,lm, bulunan davalar,n bundan etkilenmemesi ilkesi benimsenmi tir. Buna göre iptal karar,ndan önce aç,lm, olan davalar bak,m,ndan bu karar normal etkilerini gösterecek, yani geriye yürür ekilde uygulanacakt,r⁷⁷.

IV. SONUÇ

Geni anlamda hukuki bir i lem say,labilecek olan dava aç,lm,na, i leminin maddi hukuk ve yarg,lama (usul) hukuku ili kileri üzerinde birtak,m sonuçlar do urmas, tabiidir. Bunlardan bir k,sm, pozitif hukuk kurallar,nca aç,kça düzenlenmi tir. Örne in vergi mahkemelerinde, vergi uyu mazl,klar,ndan do an davalar,n aç,lm,na, hâlinde tarh edilen vergi, resim ve harçlar ile benzeri mali yükümlerin ve bunlar,n zam ve cezalar,n,n dava konusu edilen bölümünün tahsil i lemlerinin durmas, gibi (YUK m.27/4). Di erleri ise dolayl, yasal düzenlemelerin yorumundan hareketle yahut medeni yarg,lama hukukundaki uygulamalardan esinlenerek yarg,sal içtihatlarla ekillenmi tir. Örne in ayet daha önce temerrüt hâli gerçekle memi ise dava aç,lm,na,yla birlikte daval, (borçlu) idarenin temerrüde dü tü ünün kabulü gibi.

Dava aç,lm,na ba lanan sonuçlardan pozitif hukuk kurallar,nca aç,kça düzenlenmedi i hâlde doktrin ve yarg,sal içtihatlarla kabul edilenlerden bir k,sm,n,n isabeti tart, mal,d,r. Bunlar,n ba ,nda, dava aç,lm,na,yla zaman a ,m, sürelerinin kesilmesi gelmektedir. Çünkü yerle ik yarg,sal içtihatlar ve doktrindeki bask,n görü idari dava açma süresini zaman a ,m,

⁷² ULUSOY, Ali D.: Yeni Türk dâre Hukuku, 1. Bask., Yetkin Yay,nevi, Ankara, 2019, s.439.

⁷³ ULUSOY, s.440.

⁷⁴ ULUSOY, s.439-440.

⁷⁵ Örne in bkz. Dan, tay dari Dava Daireleri Kurulunun 8.10.2009 tarih ve E.2009/611, K.2009/1769 say,l, karar,.

⁷⁶ LE BOT, s.87, 266.

⁷⁷ BROUELLE, s.252.

süresi de il, hak dü ürücü süre olarak kabul etmektedir. Hak dü ürücü sürelerin kesilmeyece i ancak süresinde kullan,lmakla korunmu olaca , göz önünde bulundurulursa bu görü lerin isabetli olmad, , ya da en az,ndan kendi içinde çeli kili oldu u söylenebilir. Buna, daval,n,n (borçlunun) temerrüdünün ba lama an, da eklenebilir. Dan, tay,n kimi kararlar,na göre, hükmedilmesi davac, taraf,ndan talep edilmi olmak kayd,yla, mahkemece uygulanacak temerrüt faizinin ba lang,ç tarihi olarak, dava tarihi esas al,nmal,d,r⁷⁸. Bu kararlar,n do rulu u üphelidir. Çünkü Borçlar Kanununa göre öhaks,z fiilde fiilin i lendi i, sebepsiz zenginle mede ise zenginle menin gerçekle ti i tarihte borçlu temerrüde dü mü olurö (m.117). Yarg,tay kararlar,na göre de haks,z fiil hâlinde failin olay tarihinde temerrüde dü tü ü ve istek hâlinde hükmedilen tazminata olay tarihinden itibaren faiz yürütülmesi gerekti i kabul edilmektedir⁷⁹. Borçlar Kanununun bu hükümlerinden ve Yarg,tay kararlar,ndan hareket edilecek olursa tam yarg, davalar,nda da idarenin temerrüde dü mesi için ihtar art, gerekmez. Çünkü idarenin sorumlulu u kural olarak sözleşme d, , ili kilerden yani idarece tek tarafl, olarak in a ve icra edilen idari i lem ve eylemlerin yol açt, , zararlardan do maktad,r. darenin tazminle sorumlu oldu u zarar miktar,n,n bu a amada her zaman net ve kesin olarak belli olmamas, yahut bilinmemesi sonucu de i tirmez. dari eylemlerden kaynaklanan zarar,n tazmini için idareye ba vurma art,n,n bulunmas, da idarenin temerrüde dü ürülmesi için ihtar de il, söz konusu zarar,n tazmini amac,yla aç,lacak tam yarg, davas,n,n önko ulu niteli indeki yasal bir prosedürün yerine getirilmesinden ibarettir.

Di er taraftan, dava aç,ld,ktan sonra davac,n,n iradi olarak davay, sona erdirebilmesi imkân,n,n feragatle s,n,rland,r,lm, olmas,n,n yerinde olup olmad, , tart, ,labilir. Ba ka bir ifadeyle, davan,n geri al,nmas, müessesenin bulunmamas, bir eksiklik olarak de erlendirilebilir. Davadan feragat imkân, bulundu una göre bunun ne gibi bir yarar sa layaca , sorusu sorulabilir. Sa layaca , yarar, her eyden önce, davac,n,n dava konusu hakk,ndan vazgeçmeden ve fakat devam etmesini istemedi i davadan bir an önce kurtulabilmesine imkân tan,mas,d,r. Örne in davac, idari yarg,n,n görevine giren bir davay, yanl, yarg, yerinde açm, oldu unu fark ederse davas,n, geri al,p bu defa do ru yerde açmak suretiyle k,sa sürede amac,na ula abilir. Davac,n,n yarg, yolu (düzeni) konusunda yapaca , hata kendisine daha çok zaman kaybettirecektir. Örne in normalde adli yarg,n,n görevine giren bir davay, yanl, l,kla idari yarg, yerinde açarsa bu konuda verilecek görevsizlik (yarg, yolunun caiz olmamas,) karar,n,n kesinle mesi, daval,n,n tutumu ve çe itli ihtimallere göre y,llar, bulabilir. Davac,n,n bu kadar zaman, emek ve para israf etmemesi ve ayr,ca mahkemelerin de bu sebeple i yükünün gereksiz yere artmamas, için davay, geri alma imkân,n,n yasal düzenleme olmaks,z,n dahi içtihatla kabul edilmesi yerinde bir çözüm olabilir.

⁷⁸ Dan, tay dari Dava Daireleri Kurulunun 2.12.2013 tarih ve E.2010/2742, K.2013/4312 say,l, karar,.

⁷⁹ Yarg,tay 4. Hukuk Dairesininin 25.4.2005 tarih ve E.2004/10119, K.2005/4369 say,l, karar,.

KAYNAKÇA

- AKYILMAZ, Bahtiyar/SEZG NER, Murat/KAYA, Cemil: Türk dari Yarg,lama Hukuku, 1. Bask., Sava Yay,nevi, Ankara, 2018.
- ARSLAN, Ramazan/YILMAZ, Ejder/TA PINAR AYVAZ, Sema: Medeni Usul Hukuku, 1. Bask., Yetkin Yay,nevi, Ankara, 2016.
- BROYELLE, Camille: Contentieux administratif, 4. Bask., LGDJ, Paris, 2016.
- BEM, Anthony: ödélai de prescription de l'action au titre des créances contre des personnes publiquesö <https://www.legavox.fr/blog/maitre-anthony-bem/delai-prescription-action-titre-creances-21220.htm> (Eri im Tarihi: 15.9.2019)
- CANDAN, Turgut: Aç,klamal, dari Yarg,lama Usulü Kanunu, 3. Bask., Adalet Yay,nevi, Ankara, 2011.
- CHAPUS, René: Droit du contentieux administratif, 13. Bask., Montchrestien, Paris, 2008.
- DEBBASCH, Charles/RICCI, Jean-Claude: Contentieux administratif, 8. Bask., Dalloz, Paris, 2001.
- GOHIN, Olivier: Contentieux administratif, 8. Bask., LexisNexis, Paris, 2014.
- GÖZLER, Kemal: dare Hukuku, Cilt II, 3. Bask., Ekin Yay,nevi, Bursa, 2019.
- GÖZÜBÜYÜK, A. eref/TAN, Turgut: dare Hukuku Cilt: II, dari Yarg,lama Hukuku, 6. Bask., Turhan Kitabevi, Ankara, 2012.
- GUYOMAR, Mattias/SEILLER, Bertrand: Contentieux administratif, 3. Bask., Dalloz, Paris, 2014.
- KURU, Baki: stinaf Sistemine Göre Yaz,lm, Medeni Usul Hukuku, 1. Bask., Legal Yay,nc,l,k, stanbul, 2016.
- LE BOT, Olivier: Contentieux administratif, 1. Bask., Larcier, Bruxelles, 2014.
- ONAR, S,dd,k Sami: dare Hukukunun Umumi Esaslar,, Cilt: III, 3. Bask., smail Akgün Matbaas,, stanbul, 1966.
- RICCI, Jean-Claude: Contentieux administratif, 4. Bask., Hachette, Paris, 2016.
- ROUQUETTE, Rémi: Petit traité du procès administratif, 5. Bask., Dalloz, Paris, 2014.
- SANCAKDAR, O uz: dari Yarg,lama Hukuku, 1. Bask., Seçkin, Ankara, 2018.
- TUNCAY, Ayd,n H./ÖZDE , Orhan/BA PINAR, Recep: öd dari Yarg,lama Usulüö, Yüzy,l Boyunca Dan, tay, 2. Bask., Dan, tay Ba kanl, , Yay,n,, Ankara, 1986 s.598-729.
- ULUSOY, Ali D.: Yeni Türk dare Hukuku, 1. Bask., Yetkin, Ankara, 2019.
- ÜSTÜNDA , Saim: Medeni Yarg,lama Hukuku, Cilt I-II, 7. Bask., Beta, stanbul, 2000.
- YEN CE, Kâz,m/ES N, Yüksel: dari Yarg,lama Usulü, Ar,san Matbaac,l,k, Ankara, 1983.
- ZABUNO LU, Yahya Kâz,m: dare Hukuku Cilt 2, Yetkin Yay,nevi, Ankara, 2012.